

TƏBRİK EDİRİK
Telman Ağdamski – 80

V.M. Abbasov
akademik

Z.Z. Ağamalyev
t.ü.f.d.

Müəllimlərini sevənlər, zamanında onlardan çox şey öyrənənlər həmişə həyatda uğur qazanırlar. Həyatda elə insanlar var ki, unudulmaz, sevilən, qururla adı çəkilən, gənclərə nümunə göstərilən olur. Bu baxımdan müəllimlərin bəxti gətirib. Belə ki, ən çox sevilən, yadda qalan insan məhz müəllim olur, amma öz

peşəsini sevən, müəllim adına şərəf gətirən müəllim. 80 yaşını qeyd etdiyimiz kimya elmlər doktoru, professor, qabaqcıl təhsil işçisi, Y.Məmmədəliyev adına mükafat laureatı, əməkdar müəllim **Telman Ağdamski** belə müəllimlərdən, ziyalılardandır.

Ağdamski Telman Əhməd oğlu 6 avqust 1936-cı ildə Ağdaş rayonunda görkəmli teatr xadimi, Respublikanın Əməkdar İncəsənət Xadimi Əhməd Bədəlbəyli – Ağdamskinin ailəsində anadan olmuşdur.

1943-cü ildə Ağdaş rayonu orta məktəbinin birinci sinfinə daxil olmuş, 1953-cü ildə oranı bitirmişdir. Həmin il Bakı Dövlət Universitetinin Kimya fakültəsinə daxil olmuş 1958-ci ildə bitirərək “Kimyaçı” ixtisasını almışdır.

1957-ci ildə hələ tələbə ikən AMEA Kimya Problemləri İnstitutunda laborant kimi əmək fəaliyyətinə başlamışdır. 1957-1967-ci illərdə həmin institutun aspirantı olmuş, kiçik elmi işçi vəzifəsində işləmişdir.

1967-ci ildən hal-hazıra kimi ADPU-nin “Analitik və Fiziki kimya” kafedrasında dosent (1967-1993) və 1993-cü ildən professor vəzifəsində işləyir.

1972-1981-ci illərdə Pedaqoji Universitetin kimya fakültəsinin dekanı vəzifəsində işləmişdir.

1965-ci ildə “Dehidrogenləşmə və polimerləşmə reaksiyalarında oksid katalizatorlarının tədqiqi” mövzusunda namizədlik, 1992-ci ildə “İkivalentli nadir torpaq elementlərinin tsiklopentadienil (arenil), metal karbonil, tetrafuranat

komplekslərinin sintezi, quruluşu və katalitik xassələri” mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir. O, 02.00.04-fiziki kimya, 02.00.01-qeyri üzvi kimya ixtisas qrifləri üzrə elmlər doktorudur.

Professor T.Ə. Ağdamskinin əsas elmi tədqiqatları fiziki və koordinasiya kimyası sahələridir.

Onun tərəfindən n-butanın dehidrogenləşmə reaksiyasında nadir və nadir torpaq elementlərinin promotorluq xassəsi öyrənilərək bu məqsədlə sənayedə istifadə olunan K-5 katalizatoru yerli xammal əsasında sintez edilmiş yüksək fəallığa malik katalizatorla əvəz edilməsi təklif olunmuşdur. O tərkibində d və f elementləri π və σ rabitələri olan iki və üç valentli samarium, yevropium və itterbiumun tskilopentadienil, arenil törəmələrini sintez etmiş onların xassələrini və quruluşunu tədqiq etmişdir. Müəyyən etmişdir ki, birləşmələrdə lantanoid ilə karbon atomu arasında rabitə σ rabitəsidir.

Tərkibində kobalt və manqan olan lantanoidlərinin alınması üsulu işlənib hazırlanmış və onları seolitlər üzərinə çökdürməklə yeni növ katalizatorlar sintez edilmişdir. Həmin katalizatorların iştirakilə kiçik molekulların fəallaşdırılması, karbonilləşmə reaksiyaları tədqiq edilmişdir.

Göstərilən sahələr üzrə tanınmış alim 1985-2001-ci illərdə kimya elminin iki sahəsi üzrə beynəlxalq simpoziumlara dəvətlər almışdır.

Koordinasiya kimyası üzrə 1985-2001-ci illərdə İsveçrədə (1985), Yunanıstanda (1986), Avstraliyada (1988), Portuqaliyada (1989), Almaniya (1992), Yaponiyada (1994), Kanadada (1998), Amerikada (2001) illərdə keçirilmiş XIII – XXIV beynəlxalq konfrans və simpoziumlara, karbon(II)oksidin tətbiqinə dair I, II, III, IV beynəlxalq konfranslara (Almaniya (1990), İtaliya (1993), Yaponiya (1994, 1997)) dəvət olunmuş və məruzələrinin tezisləri dərc olunmuşdur.

Professor T.Ə. Ağdamskinin elmi-pedaqoji fəaliyyəti 2 dərslidə, 15 dərş vəsaitində, 200-ə qədər elmi əsərdə, o cümlədən 3 müəlliflik şəhadətnaməsində öz əksini tapmışdır. O, 50 ildir ki, kimya fakultəsində Fiziki-Kolloidkimya fənnindən mühazirələr oxuyur və bu sahədə Pedoqoji Universitetlərin kimya və kimya bilologiya fakultələrinin tələbələri üçün ana dilində bir sıra ilk dərşlik, dərş vəsaitləri, metodik göstəriş və tədris proqramlarının müəllifidir. Onun “Kimyəvi termodinamika və tarazlıq”, “Fiziki və Kolloid kimyadan praktiki rəhbərlik”, “Fiziki kimyadan praktikum”, “Məhlullar”, “Elektrokimya”, Fiziki kimyadam məsələ və çalışmaları”, “Kolloid kimya” və b. kitabları bu qəbildəndir.

T.Ə. Ağdamski Respublika ümumtəhsil məktəbləri üçün kimya fənni üzrə yüksək ixtisaslı müəllim kadrlarının hazırlanmasında müstəsna xidmətlər göstərmişdir. Respublikamızda elə bir ümumtəhsil və ali məktəb, kimya ilə bağlı

elmi tədqiqat müəssisəsi tapmaq olmaz ki, orda Telman müəllimin tələbələri işləməsin.

İndi onun tələbələri arasında AMEA-nın həqiqi və müxbir üzvləri, kimya və pedaqoji elmlər namizədləri və doktorları var. Onun bu əməyi Respublika Təhsil Nazirliyinin, Universitet rəhbərliyinin müxtəlif mükafat və fəxri fərmanları ilə qiymətləndirilmişdir.

Biz də fəxr edirik ki, Telman müəllimin tələbələri olmuşuq. Onun tədris etdiyi fənn ağır fənn olsa da Telman müəllim mühazirəni o qədər səliqə, dəqiq və başa düşülən formada oxuyurdu ki, onu başa düşməmək mümkün deyildi. Telman müəllimin çox gözəl natiqlik mədəniyyəti və intonasiyası onun mühazirələrinə yorulmadan qulaq asmağa imkan verir.

Telman Ağdamski dekan olduğu illərdə fakültənin tələbələrinə əsil atalıq qayğısı göstərmiş, bir çox problemlərin həllində onlara dəstək olmuşdur. O, bir müəllim olaraq həmişə öz nüfuzunu gözləmiş, tələbələrə özünü sevdirmə bilmişdir.

O, 2006-cı ildə Pedaqoji Universitetin 85 illik yubleyi münasibətilə Respublika Təhsil Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı ilə “Fəxri fərmanla” 2007-ci ildə Maarifçilik sahəsində görkəmli xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikası “Bilik” maarifçilik və informasiya mərkəzinin 14 sentyabr 2007-ci il tarixli qərarına əsasən Akademik Yusif Məmmədəliyev adına medalla təltif olunmuşdur.

2008-ci ildə Respublika Təhsil Nazirliyinin əmri ilə “Qabaqcıl təhsil işçisi” döş nişanı ilə təltif olunmuşdur. O, 1973-1981 və 1993-2003-cü illərdə kimya elmi üzrə ixtisaslaşdırılmış müdafiə şurasının üzvü olmuşdur, 2004-2009-cu illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası Kimya elmləri üzrə ekspert şurasının üzvü olmuşdur və 2011-ci ildən hal-hazırda kimi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası Kimya elmləri üzrə ekspert şurasının üzvüdür.

2016-cı il avqustun 6-da prof. T.Ə. Ağdamskinin 80 yaşı tamam olur. Ona cansağlığı, uzun ömür, bu şərəfli həyat yolunda ürəyinin coşğun təməli, parlaq zəkasının qüdrətilə yeni-yeni nailiyyətlər arzulayırıq.

Geniş elmi biliyə və zəngin ali məktəb təcrübəsinə malik olan prof. Telman Ağdamski, elm, mədəniyyət və ali təhsil sahəsində fəaliyyət göstərən yaradıcı ziyalılarımızla birlikdə öz həyatının başlıca qayəsini doğma xalqına müstəqilliyimizin möhkəmlənməsinə xidmətdə görür. Ona gələcək elmi-pedaqoji fəaliyyətində uğurlar arzulayırıq.

Telman müəllimin tələbələrindən akademik V.M.Abbasov, pedaqoji elmlər doktoru M.M.Abbasov, kimya elmləri doktoru E.H.İsmayılov, kimya elmlər doktoru S.İsmayılov, pedaqoji elmlər doktoru A.M.Tağıyeva və kimya üzrə fəlsəfə doktoru B.K.Ağayev AMEA-nın akad.Y.H.Məmmədəliyev adına Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunda fəaliyyət göstərirlər.